

Erik Prinds
stud.mag.

Om MANNHEIM's videnssociologi ¹⁾

Videnssociologi og ideologikritik er to discipliner, der beskæftiger sig med, hvordan vor tankegang er opstået, og hvorledes den er betinget af sociale og økonomiske faktorer, og hvilke muligheder vi har for at erkende virkeligheden. Begge discipliner tager udgangspunkt i den opfattelse, at man ikke kan forstå den konkrete tanke uden at se den i dens samfundsmæssige sammenhæng. Men her ophører lighedspunkterne mellem de to discipliner også.

Videnssociologien søger at udforske relationerne mellem (politisk) filosofi, videnskab, dagligdagens tankegang o.s.v. og sociale grupper og klasser. Men principielt tager disciplinen ikke stilling til, hvorvidt tanken er sand eller falsk, selv om den er udsprunget af en bestemt klasse. Videnssociologien undersøger strukturelle sammenhænge, og udøver ikke kritik hverken mod samfund eller bevidsthed.

Det gør ideologikritikken til gengæld. I den mest enkle udgave går den ud på at afskære alle klasser muligheden for sand erkendelse p.g.a. deres placering i samfundet. Kun én klasse eller socialt lag får så chancen for at få indsigt i samfundsprocessen. I en anderledes mere spændende udgave hævdes det, at mennesker har vanskeligt ved at erkende samfundet, p.g.a. dets uigennemsigtige karakter. Samfundet skaber en falsk bevidsthed, idet mennesker identificerer overfladefænomenerne med virkeligheden og ser ikke de underliggende modsætningsfyldte styrende strukturer. Ideologikritikken påpeger på den ene side, at menneskers bevidsthed er falsk og udøver på den anden side kritik mod samfundet, fordi det skaber falsk bevidsthed. ²⁾

---

1) Det følgende bygger til dels på et specialeforarbejde.

2) Videnssociologi og ideologikritik er her fremstillet meget skematisk og unuanceret, blot for at fremhæve de centrale forskelle.

Erik Prinds
stud.mag.

Om MANNHEIM's videnssociologi ¹⁾

Videnssociologi og ideologikritik er to discipliner, der beskæftiger sig med, hvordan vor tankegang er opstået, og hvorledes den er betinget af sociale og økonomiske faktorer, og hvilke muligheder vi har for at erkende virkeligheden. Begge discipliner tager udgangspunkt i den opfattelse, at man ikke kan forstå den konkrete tanke uden at se den i dens samfundsmæssige sammenhæng. Men her ophører lighedspunkterne mellem de to discipliner også.

Videnssociologien søger at udforske relationerne mellem (politisk) filosofi, videnskab, dagligdagens tankegang o.s.v. og sociale grupper og klasser. Men principielt tager disciplinen ikke stilling til, hvorvidt tanken er sand eller falsk, selv om den er udsprunget af en bestemt klasse. Videnssociologien undersøger strukturelle sammenhænge, og udøver ikke kritik hverken mod samfund eller bevidsthed.

Det gør ideologikritikken til gengæld. I den mest enkle udgave går den ud på at afskære alle klasser muligheden for sand erkendelse p.g.a. deres placering i samfundet. Kun én klasse eller socialt lag får så chancen for at få indsigt i samfundsprocessen. I en anderledes mere spændende udgave hævdes det, at mennesker har vanskeligt ved at erkende samfundet, p.g.a. dets uigennemsigtige karakter. Samfundet skaber en falsk bevidsthed, idet mennesker identificerer overfladefænomenerne med virkeligheden og ser ikke de underliggende modsætningsfyldte styrende strukturer. Ideologikritikken påpeger på den ene side, at menneskers bevidsthed er falsk og udøver på den anden side kritik mod samfundet, fordi det skaber falsk bevidsthed. ²⁾

---

1) Det følgende bygger til dels på et specialeforarbejde.

2) Videnssociologi og ideologikritik er her fremstillet meget skematisk og unuanceret, blot for at fremhæve de centrale forskelle.

Mannheims teori er ikke videnssociologi i egentligste forstand, men har også ideologikritiske træk, idet han udover at udforske sammenhænge mellem tanker og samfund når frem til, at alle klassebestemte teorier er relativt sande, fordi de aldrig hver for sig vil kunne fatte totaliteten. Mannheim kritiserer således menneskers bevidsthed, men ikke samfundet!

Det følgende er opdelt i to afsnit. Det første vil kort skitsere Mannheims videnssociologi. I det andet afsnit vil jeg diskutere enkelte af de problemstillinger Mannheim antyder, på en sådan måde, at jeg starter ud med hans teoretiske overvejelser, for derefter at se, hvilke konsekvenser og hvilken relevans de har for os her og nu.

I

Mannheim (1893-1947) levede i weimarrepublikken, der jo som bekendt ikke alene var præget af et utal af politiske partier, men også af mange samfundsvidenskabelige "skoler", både på højre og venstre fløj. Denne tilstand følte han var udtryk for en åndelig krise. Mannheim søgte derfor, dels at undersøge, hvorfor der var så mange politiske opfattelser, dels at udarbejde en teori om, hvad der var sandt og falskt i det virvar af tankestrømninger.

Først udformede han en teori om, hvorledes vi tænker, dvs. en erkendelsesteori. Mennesker tænker gruppevis, intet individ former selv sine tanker og sit sprog, men alle taler en gruppes sprog eller tænker en gruppes tanker. En gruppes tanker og sprog opstår ikke fordi dens medlemmer ønsker at opnå en erkendelse af virkeligheden, er altså ikke et mål i sig selv, men idet gruppen søger at løse de problemer - af social eller økonomisk art - som den står overfor. ¹⁾ Da de forskellige klasser ikke har ensartede

---

1) Denne påvirkning af tanken er hverken identisk med en klasseinteresse eller indflydelse af værdier. Tanken snarere gror ud af en klasses sociale eller økonomiske vilkår - Mannheim taler om det vitale (liv) element.

samfundsmæssige vilkår, så bliver klassernes tanker forskellige. Det gælder indhold, begreber og endvidere tænkemåde, samt de til grund liggende filosofiske, metafysiske og erkendelsesteoretiske antagelser. Også videnskabsmænd er medlemmer af en klasse, og som følge heraf vil deres tankegang være lig deres klasser.

På trods af at viden (gælder ikke natur- og eksakte videnskaber) er opstået i en situation, hvor man ikke har søgt efter en videnskabelig erkendelse, men som led i en praktisk aktivitet, medfører det ikke, at den pågældende viden er falsk, kun at den er relativ sand. Enhver viden om samfundet har nemlig kun gyldighed for den gruppe/klasse og det samfundsområde, hvori den er opstået. Ingen teorier kan begribe totaliteten, al viden er perspektivisk. Dette er det mest kontroversielle og kritiserede punkt.

Samtidig gør Mannheim opmærksom på, at man kun kan opnå viden ved at være politisk og praktisk engageret. Dog skal enhver engageret forsker klart vide, hvorledes han er klassedetermineret.¹⁾

Mannheims løsning på det problem, at der findes så mange tankeretninger, er altså, at de videnskabelige teorier som såvel socialister, borgerligt-liberale, konservative og fascister fremsætter, er delvis sande, forstået på den måde, at de er udtryk for erfaringer fra hvert deres udsnit af samfundet. Mannheim sammenligner ofte med flere iagttagere placeret forskellige steder i et landskab. Ud fra deres forskellige positioner vil iagttagerne hver se en del af samme landskab.

For at nå frem til en viden, der omfatter hele samfundet, foreslår Mannheim, at man skal udforme en syntese af alle disse relative sande teorier. Denne syntese skal skabes af den relativt fritsvævende intelligens.

---

1) Videnssociologien har udviklet en metode til at fastslå til hvilken klasse en konkret tanke skal henregnes. Dens væsentligste fortrin er, at den ikke knytter subtil videnskabelig teori direkte til en klasse, men skyder verdensanskuelser/Weltanschauung/ ind som mellemlid.

Det til dels inspirerende synteseforslag er med god grund også blevet kraftigt kritiseret. Dog skal jeg her blot give et kort rids over det, Mannheim ikke mente med syntesen!

Syntesen ville ikke blive objektiv og værdifri, evig og absolut; syntesen ville ikke blive skabt på en gang, men ved langsomt at inkorporere stadig flere synspunkter; intelligensen er ikke fritsvævende og dermed uafhængig af enhver påvirkning af samfundet, men har blot lettere ved at erkende, at de er en del af en klasse.

KOMMENTAR - Det må stærkt understreges, at der her er tale om en uhyre summarisk og unuanceret gengivelse. Man kan ikke forstå Mannheims teori uden at medtage hele hans historiefilosofiske og metafysiske opfattelser. Det er der imidlertid ikke plads til her. Samtidig tager denne fremstilling ikke hensyn til Mannheims meget essayistiske stil, der ofte er tvetydig og med vage definitioner, uden at lægge sig fast på en bestemt stillingtagen.

Det er heller ikke muligt at komme nærmere ind på den omfattende, hårde og ofte golde kritik Mannheim er blevet udsat for. Jeg vil dog kort nævne 4 punkter.

Man vil lægge mærke til, at jeg ikke klart skel-nede mellem klassers tankegang i al almindelighed (filosofi, verdensanskuelser) og samfundsvidenskab, med andre ord mellem værditeori og kausalteori. Mannheim mener imidlertid ikke, at politiske og kulturelle videnskaber er kvalitativt forskellige fra verdensanskuelser.

Det andet punkt angår hans påstand om, at en teori kun gælder for den klasse, der har fremsat den. Det kan give helt absurde konsekvenser. Men det er fejlagtigt netop at angribe det punkt. En frugtbar kritik må sætte ind mod hans erkendelsesteori, dvs. at tanker opstår i delområder af samfundet og er således ikke udtryk for en erfaring om hele samfundet, ifølge Mannheim.

For det tredje vil jeg blot kort gøre opmærksom på, hvor delikat et forehavende det er - på forhånd - at si-

ge, at enhver teori kun er delvis sand, uden at have undersøgt den.

Endelig skal nævnes, at Mannheim lægger for stor vægt på at differentiere mellem forskellige klassers tanker, og for lidt på indoktrineringsfænomenet. Samtidig skelner han for lidt inden for kategorien tanke.

II

I dette afsnit vil jeg med udgangspunkt i Mannheims teori diskutere følgende: A) sprog - virkelighed

B) metode

C) formål

A. Sprog - virkelighed

1. Under fremstillingen af Mannheims videnssociologi fremgik det, at klassers tanker adskiller sig fra hinanden bl.a. med hensyn til sprog og begreber. Ethvert individ, også samfundsforskeren, taler ikke sit eget sprog, men en classes sprog. Følgelig vil samfundsvidenskaben eller de samfundsvidenskabelige "skoler" være tilknyttet en eller flere klasser. Eksempelvis det mere institutionelt prægede approach contra Frankfurterskolen, der adskiller sig fra hinanden ved ikke blot at have forskellige teorier, men ved at tale et helt forskelligt sprog.

Hvad betyder det? For at forstå den objektive virkelighed må man have et begrebsapparat at lægge ned over den. Uden et sprog giver tingene ingen mening. Følgelig må man forestille sig, at to sprog eller begrebsapparater, der ikke er identiske, må medføre forskellige opfattelser af virkeligheden. Sproget kan således opfattes som briller, gennem hvilke man ser verden (idet man her implicit går ud fra, at et ord ikke er identisk med en genstand). Udskifter man et brillepar med et andet, ser man virkeligheden på en anden måde. Sproget er som et filter mellem "iagttager" og "virkelighed". Mannheim siger, at der er tale om forskellige vir-

kelighedsverdener, hvor ethvert nyt data indføres i det eksisterende begrebsapparat, og hvor et virkelighedsbillede vanskeligt eller umuligt lader sig oversætte til et andet.

2. Svarer dette til vore daglige erfaringer? Vel næppe, fordi vi er vant til at befinde os inden for et givet begrebsapparat og et medfødt sprog. Problemet bliver først akut, hvis man sætter en marxistisk opfattelse af samfundet over for en borgerlig.

Det samme emne behandles også inden for etnografi og lingvistik. Forskellige kulturer og sprog kan give anledning til de samme iagttagelser, og man kan i den forbindelse nævne Sapir-Whorf hypotesen, der kort går ud på, at samfundet skaber sproget, som igen strukturerer opfattelsen af virkeligheden.

De, der argumenterer ud fra, at en sådan opfattelse af sproget sætter et for stort skel mellem natur- og samfundsvidenskab, begår nok den fejl, at de forenkler den førstnævntes problematik; hvad debatten inden for fysikken bekræfter. Selvfølgelig bør man ikke overdimensionere det, at virkeligheden tager sig anderledes ud, alt efter hvilket sprog man betjener sig af. Man kan oversætte fra det ene sprog til det andet. I dagligdagen forstår marxister og borgerlige så nogenlunde hinandens udtryk. Mannheim hævdede, at selv om to mennesker fra forskellige klasser talte om samme emne, så forstod de noget helt forskelligt ved de samme begreber. Dette sortsyn kan tilskrives de ekstremt polariserede politiske forhold i Weimarerrepublikken.

3. Hvilke konsekvenser kan man drage af denne opfattelse af sprogets rolle? Mannheim drager selv den konsekvens, at man inden for hvert (klasse)begrebsapparat kan drive empiriske studier, men at f.eks. borgerlige, marxister osv. således ikke kan drive fælles empiriske studier. Emperi er generelt set blevet umuligt, førend alle kommer til at tale samme sprog, anvende samme begreber.

Hvis det er rigtigt, så må vi sige, at den væsentligste forudsætning for at udøve videnskab, intersubjektiviteten, (selv i Erik Rasmussens vage formulering, Komparativ Politik I, p. 17) er nedbrudt. Vi forstår ikke alle det samme ved virkeligheden, fordi vi lægger forskellige begrebsapparater ned på den.

Går man et skridt videre, må man sige, at verifikationen i sig selv er en narresut. En empirisk forskningsproces tager udgangspunkt i en problemstilling, og dermed en definition af begreber. Den styrer indsamlingen af data, der er struktureret af vor forudgående sproglige forestillingsverden. Derefter udformer man en teori, og verificerer den på hvad! - ikke på den nøgne, konkrete virkelighed, men på sin egen opfattelse af virkeligheden, på sine egne indsamlede data. En verifikationsproces kan ikke andet end bekræfte problemstillingen, men siger ikke noget om, at teorien er sand.¹⁾ Man står så i den situation, at noget ikke kan være sandt i al almindelighed, kun sandt inden for et begrebsapparat, uden at man har et kriterium for hvilket begrebsapparat, der er sandt.

4. Det er vanskeligt at sige, hvilke konsekvenser man skal drage af disse betragtninger. Men de videre overvejelser må i hvert fald inddrage to momenter, a) hvilke kriterier kan man opstille for sande udsagn for at undgå en altudflydende relativisme og b) hvilken rolle spiller sproget?

Ad a). Bliver teorier mere eller mindre sande, fordi deres indhold er mere afhængigt af, hvem (klasse, sprog, verdensanskuelse, epoke) der har fremsat dem, end af den objektive virkelighed? Hidtil har de fleste forfattere fastholdt, at selv om der indgik "værdier" i problemstillinger og begrebers definition, så havde det ingen indflydelse på teoriens objektivitet eller sandhed. Men efter tilsyneladende at have påvist, at problemstilling og begrebsdefini-

---

1) Mannheim nævner et sted, at en formuleret problemstilling og definerede begreber til en vis grad forudbestemmer en tankegangs resultat.

tion er afgørende, må man nok i langt højere grad koncentrere sig om en begrebsdiskussion og vente lidt med empirien. Spørgsmålet er, om den enkelte forsker frit kan vælge, hvilket udgangspunkt han ønsker, om man ikke som Habermas og Myrdal bør gå ud fra en bestemt erkendelsesinteresse.

Ad b). Det fører videre over i den betragtning, at vi mere bør reflektere over vort eget sprog. Hvorfor anvender vi netop de begreber, vi gør, i hvilken social og økonomisk situation er de opstået? Sproget kan narre og tilslore, der findes jo et utal af begreber om samme sag, og intet begreb er identisk med nogen sag. Det afgørende er, at vi ikke taler sproget, men et sprog.

B. Metode

Mannheim mente ikke, at man på videnskabelig grund kunne argumentere for, at man anvender en bestemt videnskabelig metode. Valget af en sådan går tilbage til (u)bevidste historiefilosofiske og ontologiske opfattelser. Disse udspringer igen af bestemte klassetilhørsforhold, og et bestemt økonomisk system.¹⁾

Mannheim kritiserede primært det fænomen, at naturvidenskaberne er blevet en art model for samfundsvidenskaberne. En tendens, der er knyttet til den borgerlig liberale verdensanskuelse og klasse, der fremstod med kapitalismen.

Mannheim hævder, at troen på, at man kan undgå metafysik i videnskaben, er urealistisk. Metafysik og filosofi er uundgåelig og uundværlig i de empiriske samfundsvidenskaber. Det viser sig bl.a. i metoden, hvad jeg vil illustrere i det følgende med nogle eksempler, der ikke alle er hentet fra Mannheim.

1. Der ligger i naturvidenskaben en tendens til at

---

1) Det lyder altså meget marxistisk. Men det er terminologisk blændværk. Mannheim har lånt enkelte delteorier hos Marx. Disse bliver dog "puttet" ind i en overvejende idealistisk helhed.

opstykke studieobjektet i delemner. Det har for samfundsvidenskaberne den konsekvens, at man dels opdeler politologi i mange mindre isolerede områder, som fagforeningsstruktur, vælgeradfærd, struktur/funktionsanalyse, dels at man ikke integrerer samfundsdiscipliner som politik, økonomi, psykologi, jura osv. Disse opsplittings er bygget på den opfattelse, at vi ved at undersøge samfundet stykke for stykke engang kan nå frem til en helhedsopfattelse. Men det er en ren og skær metafysik, idet vi uden empirisk bevis implicit påstår, at samfundet er som et puslespil, vi med flid engang kan få samlet. Det er i hvert fald ikke mindre metafysisk end at tro det modsatte, nemlig at de enkelte dele kun kan forstås i lyset af helheden. Nogle går så langt som at sige, at man ikke engang forstår helheden, når man får samlet puslespillet, fordi totaliteten fører sit eget liv og er noget andet end summen af dens dele. Ud fra helhedsopfattelsen kan man kritisere, at Erik Rasmussen i Komparativ Politik behandler et delområde, folketetinget, uden med en eneste sætning at diskutere dets betydning for samfundet.

2. I det hele taget er det typisk for instituttet, at et så relevant emne som folketingets magtstilling i dag ikke tages op. Det skyldes sikkert, at begrebet magt er umuligt at operationalisere, og at der ikke findes data nok til at belyse problematikken: folketing i forhold til administration, A.P. Møller osv. Her viser det sig klart, at den naturvidenskabelige models strenge krav om operationaliserede begreber og empiri medfører en holdning, som bedst kan udtrykkes med Merton: "We don't know that what we say is particularly significant, but it is at least true".

Bag den normale opfattelse af empiri som den eneste farbare vej til sand viden, ligger ligeledes en filosofisk teori om virkelighedens karakter. Den opfattelse udelukker, at man kan nå til ægte indsigter i samfundets natur via dybtgående refleksion, og at politologiens emne ikke blot er det eksisterende samfund, men også dette samfunds iboende muligheder. Videnskabelige kriterier kan ikke afgøre

hvilke af disse filosofiske teorier om virkelighedens natur, der er korrekte. Men et valg vil have afgørende konsekvenser.

3. Mannheim interesserede sig for historieopfattelser, og hvordan de lå skjult i dagligdagens og samfundsvidenskabens begreber. Vi siger normalt, at det ville overskride rammerne for en empirisk videnskab at udarbejde en historieteorie. Paradoksalt kommer en sådan netop til udtryk i den komparative politiks metode. Vi mener, at det er muligt at udforme generelle love til alle tider. Dermed har vi taget et historiefilosofisk standpunkt, nemlig for en ahistorisk, statisk historieopfattelse.

Det er som nævnt den komparative politiks formål at nå frem til universielle generalisationer. Derved må man bortdestillere alle historiske, nationale, sociale, økonomiske særpræg. Og man kunne fristes til at spørge, hvor spændende den meget abstrakte formel ville være, hvis man engang nåede frem til en viden om fællestræk for regeringsmåden i alle politiske systemer, lige fra Nr. Djurs kommune til Kina.

4. Ved at sammenholde hvad der er blevet sagt om sprog og metode, synes det rimeligt at konkludere, at det er vildledende at tale om værdier i videnskab. Den enkelte forskers værdier påvirker forskningsresultatet, siger man. Derved fixeres opmærksomheden på de muligheder, den individuelle videnskabsmand har for at indvirke på en teori f.eks. via personlige præferencer eller uhæderlighed. Mannheims opfattelse af erkendelsen som et kollektivt fænomen leder derimod interessen hen på de påvirkninger, der udgår fra klasse, kultur, nation osv. Ud fra den synsvinkel ser man, at der er tale om en langt mere fundamental påvirkning end værditeorien antydede og som omfatter bl.a. sprog, metode, den udtalte samfundsopfattelse, filosofi, erkendelsesteori, osv.

Jeg tror ganske konkret og til dels i overensstemmelse med Mannheim, at alle vore subtile "værdi"-problemer kan forklares ud fra, at vi driver uforpligtende videnskab. Skulle vore teorier afprøves på praksis, havde man et langt mere entydigt og relevant sandhedskriterium. Herved kommer

man ind på spørgsmålet om videnskabens formål, som kort skal berøres.

C. Formål

Mannheik gik til angreb mod intellektualismen, som er benævnelsen for de samfundsforskere, der undersøger og systematiserer det politiske liv ud fra kriterier, som gør den deraf kommende viden uanvendelig for politikerne. Det er nemlig en videnskabsmands opgave at producere viden for praksis; en opfattelse, der er udsprunget af Mannheims erkendelsesteori.

Politisk videnskab har derimod ikke et afklaret forhold til samfundet. Udover at undervise fremtidige undervisere og embedsmænd, har man ikke en artikuleret forestilling om, hvorfor vi overhovedet beskæftiger os med politik.

Spørgsmålet er, om man skal se samfundsvidenskaberne som et isoleret område, der blot stræber efter at skaffe mere viden, som et mål i sig selv. Den amerikanske empiriske sociolog Robert Lynd hævdede i 1939 i sin bog "Knowledge for What?", at sådan forholdt det sig rent faktisk inden for de sociale videnskaber. Disse eksisterede i en form for åndelig selvtilfredsstillelse: holde flere forelæsninger, skrive flere afhandlinger. Lynd mente, at man burde se det som sin opgave at hjælpe menneskene til at udvikle deres kultur.

Går man tilbage til oplysningstiden og senere Comte, hvorfra de empiriske videnskaber er udsprunget, møder man en lignende holdning, blot formuleret på en lidt anden måde. Målet var klart at forbedre samfundet og gøre menneskene mere rationelle. I dag er det et formål for store dele af den empiriske samfundsvidenskab gledet i baggrunden, det gælder dog f.eks. ikke Gunnar Myrdal.

Vort problem er, at vi blot producerer viden, som sikkert er sand og fornuftig. Men det meste kan simpelthen ikke bruges uden for instituttets mure. Spørgsmålet er, om vi har råd til at spille så mange intellektuelle resourcer

i planløshed. Tænk blot på de mange interessante, men "glemte" seminaropgaver og specialer.

For mig at se findes der tre relevante alternativer til vor nuværende situation.

1) Man kan stræbe efter at formulere teorier, der er til brug udelukkende for politikerne, i den hensigt at hjælpe med til at få det eksisterende samfund til at fungere effektivt. Således er forholdene, ifølge Chomsky, i USA, hvor 80% af alle samfundsvidenskabsmænd direkte eller indirekte arbejder for administrationen.

2) Man kunne udøve ideologikritik, idet man konfronterer samfundets opfattelse af sig selv, i form af politikerudtalelser eller grundlov, med forholdene som de faktisk er. Som eksempel kan nævnes Myrdals undersøgelse af det amerikanske negerproblem (An American Dilemma, 1944). På den måde ville man bidrage til at nedbryde ideologiske tilsøringer af de reelle magtforhold.

3) Endelig kunne man diskutere det eksisterende samfund ud fra de muligheder, det indeholdt, ud fra hvordan det evt. kunne blive engang. Derved ville studiet af politik blive en del af de bestræbelser, der går ud på at gøre samfundet mere menneskeværdigt.

EFTERSKRIFT!

Det har ikke været hensigten at give en redelig idéhistorisk fremstilling af Mannheims videnssociologi. Snarere var mit mål: hvilken relevans har Mannheim for os i dag, hvad kan vi bruge, og hvilke overvejelser kan hans problemstillinger, der er mere spændende end hans løsninger, give anledning til? Derved giver artiklen et noget skævt billede af Mannheims teori i sin helhed, men opnår til gengæld evt. at bidrage til diskussionen om videnskabsteori.

Litteratur

Man kan opdele Karl Mannheims produktion i to perioder. Den første fra 1921-1931, hvor han beskæftigede sig med videnssociologi og erkendelsesteori. Den anden 1931-1947 (Mannheim boede i England 1933-47), hvor han i højere grad beskæftigede sig med demokratiets krise og empirisk sociologi.

Reelt er kun den første periode af virkelig interesse. Hans artikler og eneste bog fra denne tid er samlet i to antologier: Karl Mannheim: Wissenssoziologie. Soziologische Texte. Luchterhand (indeholder alle artikler fra 1921-1930) og Karl Mannheim: Ideologie und Utopie, som dels indeholder bogen af samme navn fra 1929, samt artiklen "Wissenssoziologie" fra 1931. De engelske udgaver af Mannheims skrifter findes ligesom de nævnte tyske udgaver på Institut for Statskundskab.

Vil man have et hurtigt indblik i Mannheims tankegang kan artiklen "Wissenssoziologie" anbefales, den er kun på ca. 40 sider.

Den sekundære litteratur er meget omfattende; her kan kun fremhæves et par enkelte værker. Det bedste udgangspunkt vil være Kurt Lenks antologi Ideologie. Den findes på institutbiblioteket og kan i øvrigt stærkt anbefales. Heri finder man dels to artikler fra "Frankfurterskolen", der retter en hård kritik mod Mannheim, nemlig Horkheimer, pp. 283-303 (1930) og Adorno, pp. 314-328 (1953), samt et forsvar fra Wright Mills, pp. 329-344 (1940). Endvidere kan nævnes samme antologis indledning ved Kurt Lenk, som også retter en temmelig barsk kritik mod Karl Mannheim.

En "blød" fremstilling giver Robert K. Merton i "Social Theory and Social Structure" (1936).

Af helt moderne litteratur kan til sidst nævnes Conolly: Political Science and Ideology (1967), som giver en "sober" fremstilling og forsøger at gøre Karl Mannheim relevant for værdiproblematikken i dag. Desuden Adam Schaff i Social Science Information, april 1968, pp. 103-129, hvor

- 52 -

han i en artikel af moderat kvalitet søger at konfrontere
Marx, Mannheim og lingvistikken.